

ECZACILIK TARİHİ

Haz. Ec. Ümit KAYAALP

T

Tip ve eczacılığın kökenleri hakkında elimizde hiçbir kesin bilgi bulunmamasına rağmen insanlığın ilk dönemlerinde de hastalıklar vardı. İnsanlar kendi kendilerinin hem doktoru hem de eczacısıydılar. Çok eski çağlarda insanlar hastalıklar ile savaşta bazı yöntemleri kullanıyorlardı. Bu dönemde "Büyücü" sanılan kimi insanlar hastaları iyileştirmek için yalnız "Büyü"den yararlanıyor ve hiçbir ilaç kullanmıyorlardı. Bu nedenle ilkel dönemlerde, eczacı veya eczacılıktan söz edilemez.

Yıllar boyunca tıp ve eczacılık beraber gelişmiş ve usta-cıracak yöntemi ile doktor ve eczacı yetişmiştir. Bu süre içinde eczacılık tıp bilimi içinde kalmış ve doktorlar hastalarına gerekli gördükleri ilaçları kendileri hazırlamışlardır. Daha sonra Alman imparatoru II.Friedrich'in yürürlüğe koyduğu nizamnameler ile Hekimlik ve Eczacılık meslekleri birbirinden ayrılmıştır. Anadolu uygarlıklarında yaşamış Galenos ve Dioscorides gibi eczacılıkla ilgili çalışmalar yapmış bilginler eczacılık tarihinde önemli yer tutmaktadır. Galenos'un hazırladığı preparatlar, yaptığı ilaçlar ve İlaçların Terkibi'adlı kitabı eczacılık alanına büyük katkılar sağlamıştır.

XVI.yüzyılda başlayan Rönesans hareketi ile tıp ve eczacılık alanlarında büyük değişiklikler meydana gelmiştir. Eczacılık tıptan tamamen ayrılmıştır. Bu dönemde yalnız eczacılık sertifikasına sahip olanların eczane açabileceği, ilacın yalnız eczacı

tarafından yapılabileceği, eczane işletmesinin yalnız eczacıya ait olduğu, hastanelerin yalnız hastanede yatan hastalara ilaç verecek eczaneler açabileceği gibi,bugün de geçerliliğini koruyan prensipler kabul edilmiştir.

Anadolu'da ilk eczaneler Selçuklular döneminde kurulan hastanelerde açılmıştır. Selçuklu ve Osmanlı dönemlerinde değişik sağlık kuruluşlarında, drog sağlamak ve ilaç hazırlamak işleri ile görevli uzman kişilerin (bugünkü eczacıların karşılığı) bulunduğu bilinmektedir. İstanbul'da ilk özel eczaneler XVIII. yüzyılın ortalarında yabancı uyruklu eczacılar tarafından açılmıştır. Bu tarihlerde Beyoğlu ve Galata semtlerinde tamamı yabancı uyruklulara ve azınlıklara ait 45 eczane bulunuyordu.

Türkiye'de bugünkü anlamda eczacı yetiştiren ilk öğretim kurumu Mekteb-i Tibbiye-i Şahane'de 1939 yılında açılan Eczane Sınıfı'dır. Bugünkü İstanbul Üniversitesi Eczacılık Fakültesinin başlangıcı olarak bilinen bu öğretim kurumunda eğitim 3 yıldır. Ahmet Mustafa Bey buradan mezun olan, Türkiye'de diploma almış ilk eczacıdır.

1831 yılında Beyoğlu semtinde çıkan büyük yangında Beyoğlu ve Galata semtlerindeki eczane sayısını 25 olarak saptayan ferman çıkarılmıştır. Bu sınırlama sonucunda eczane açmak için gedik usulü uygulanmaya başlandı. Bu usule göre eczane açmak için burada eczanesi olan birisinden veya eczane sahibinin varislerinden eczane açma hakkını satın almak gerekiyordu. 1852 yılından sonra gedik uygulaması

zayıflamış ve yeni eczaneler açılmaya başlamıştır.

1861 yılında yürürlüğe giren nizamname ile Eczacılık bağımsız bir meslek olarak kabul edilmiş ve eczanelerin Avrupa düzeyinde kurulan kurumlar haline getirilmesi öngörülmüştür. Bu dönemde eczaneler, reçete kabul ve ilaç yapım bölümü (laboratuvar) olmak üzere iki kısımdan ibaretti. İki bölüm arasında bulunan küçük bir pencere laboratuvar ile giriş kısmı arasındaki ilişkiyi sağlamaktadır. Reçeteler bu küçük pencereden laboratuvara verilir ve yapılmış ilaçlar da yine bu pencereden alınır. Droglar özel kutularda veya çekmeceli dolaplarda, merhemler veya hulasalar özel kaplarda, sıvı ilaçlar değişik şekilli cam şişelerde saklanırdı. Her eczanede gram, miligram, santigrama hassas olmak üzere 3 adet terazi bulunurdu. İlaçlar hazırlandıktan sonra şekline göre kutu veya şişeye konulur, ağzı veya kapağı, mühür mumu veya eczanenin özel mühürü ile mühür bozulmadan açılmayacak şekilde mühürlenirdi. Bu metot 1940 yıllarına kadar sürdürülmüştür.

Türk eczacılar İstanbul'da 1888 yılından itibaren özel eczane açmaya başlamışlardır. İstanbul'daki ilk Türk eczacılar Ali Kadri Bey ve Arif Kalfa Bey'dir. 1890 yılında İstanbul'da 265 eczane bulunuyordu. Bunlardan yalnız 4 tanesi Türk'tür. 1885 yılında Trabzon'da 3 eczane bulunmaktayken, diğer Anadolu illerinde bulunan eczane sayısı ise şöyledir: Adana'da 5, Ankara'da 2, Bursa'da 7, Diyarbakır'da 8, Edirne'de 7, Erzurum'da 4, İzmir'de 4 ve Konya'da 2'dir.